

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

z dnia 7 grudnia 2023 r. (*)

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 – Skutki stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego – Umowa kredytu hipotecznego indeksowanego do waluty obcej zawierająca nieuczciwe warunki dotyczące kursu wymiany – Nieważność tej umowy – Roszczenia restytucyjne – Odsetki ustawowe – Termin przedawnienia

W sprawie C-140/22

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Polska) postanowieniem z dnia 18 stycznia 2022 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 25 lutego 2022 r., w postępowaniu:

SM,

KM

przeciwko

mBank S.A.,

przy udziale:

Rzecznika Finansowego,

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: O. Spineanu-Matei, prezes izby, S. Rodin (sprawozdawca) i L.S. Rossi, sędziowie,

rzecznik generalny: A.M. Collins,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu KM i SM – W. Bochenek i P. Stalski, radcowie prawni,

- w imieniu mBank S.A. – A. Cudna-Wagner i K. Stokłosa, radcowie prawni, oraz B. Miąskiewicz, adwokat,
- w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna i S. Żyrek, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu portugalskiego – C. Alves, P. Barros da Costa, A. Cunha, B. Lavrador i A. Pimenta, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – N. Ruiz García i A. Szmytkowska, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy SM i KM a mBank S.A., instytucją bankową, w przedmiocie zwrotu kwot uiszczonych na rzecz banku na podstawie umowy kredytu hipotecznego, która powinna zostać uznana za nieważną ze względu na to, że zawiera nieuczciwe warunki.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motyw dziesiąty dyrektywy 93/13 jest sformułowany następująco:
 „bardziej skuteczną ochronę konsumenta można osiągnąć poprzez przyjęcie jednolitych norm prawnych dotyczących nieuczciwych warunków; [...]”.
- 4 Artykuł 6 ust. 1 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:
 „Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

5 Artykuł 7 ust. 1 rzeczony dyrektywy stanowi:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów [konkurujących przedsiębiorstw] państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami”.

Prawo polskie

6 Artykuł 60 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16, poz. 93), w brzmieniu obowiązującym w postępowaniu głównym (zwany dalej „kodeksem cywilnym”), stanowi:

„Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny, w tym również przez ujawnienie tej woli w postaci elektronicznej (oświadczenie woli)”.

7 Artykuł 117 tego kodeksu brzmi następująco:

„§ 1. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu.

§ 2. Po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia. Jednakże zrzeczenie się zarzutu przedawnienia przed upływem terminu jest nieważne.

§ 2¹. Po upływie terminu przedawnienia nie można domagać się zaspokojenia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi”.

8 Artykuł 117¹ tego kodeksu brzmi:

„§ 1. W wyjątkowych przypadkach sąd może, po rozważeniu interesów stron, nie uwzględnić upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi, jeżeli wymagają tego względy słuszności.

§ 2. Korzystając z uprawnienia, o którym mowa w § 1, sąd powinien rozważyć w szczególności:

- 1) długość terminu przedawnienia;
- 2) długość okresu od upływu terminu przedawnienia do chwili dochodzenia roszczenia;

- 3) charakter okoliczności, które spowodowały niedochodzenie roszczenia przez uprawnionego, w tym wpływ zachowania zobowiązanego na opóźnienie uprawnionego w dochodzeniu roszczenia”.
- 9 Artykuł 118 tego samego kodeksu, w brzmieniu obowiązującym do dnia 8 lipca 2018 r., miał następujące brzmienie:
- „Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, termin przedawnienia wynosi lat dziesięć, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – trzy lata”.
- 10 Artykuł 118 kodeksu cywilnego, w brzmieniu obowiązującym od dnia 9 lipca 2018 r., przewiduje:
- „Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, termin przedawnienia wynosi sześć lat, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – trzy lata. Jednakże koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata”.
- 11 Zgodnie z art. 120 § 1 tego kodeksu:
- „Bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne. Jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie”.
- 12 Artykuł 385¹ rzeczonoego kodeksu stanowi:
- „§ 1. Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.
- § 2. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.
- § 3. Niezgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.
- § 4. Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje”.

13 Artykuł 405 tego samego kodeksu brzmi:

„Kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości”.

14 Artykuł 410 kodeksu cywilnego ma następujące brzmienie:

„§ 1. Przepisy artykułów poprzedzających stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego.

§ 2. Świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia”.

15 Artykuł 455 tego kodeksu brzmi:

„Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania”.

16 Artykuł 481 § 1 kodeksu cywilnego stanowi:

„Jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

17 W dniu 18 lutego 2009 r. SM i KM zawarli z mBankiem umowę kredytu hipotecznego oprocentowanego według zmiennej stopy procentowej, wyrażonego w złotych polskich (PLN) i indeksowanego do franka szwajcarskiego (CHF) (zwaną dalej „umową o kredyt”).

18 Zgodnie z postanowieniami tej umowy SM i KM byli zobowiązani do zapłaty miesięcznych rat w złotych polskich, których kwota była określana przy zastosowaniu kursu sprzedaży franka szwajcarskiego opublikowanego w tabeli kursów wymiany mBanku w dniu zapłaty owych miesięcznych rat (zwanymi dalej „klauzulami przeliczeniowymi”).

19 Uznawszy, że klauzule przeliczeniowe były nieuczciwe, SM i KM złożyli w dniu 4 lipca 2019 r. reklamację do mBanku. W drodze tej reklamacji SM i KM domagali się, w terminie 30 dni, zwrotu nienależnie pobranych przez ten

bank rat kredytu w związku z nieważnością umowy kredytu w kwocie 242 238,61 PLN (około 52 277 EUR), a w razie braku podstaw do uznania tej umowy za nieważną – zwrotu kwoty 52 298,92 PLN (około 11 288 EUR) tytułem zwrotu nadpłaconej części rat kapitałowo-odsetkowych pobranych przez bank w okresie od dnia 20 lipca 2009 r. do dnia 18 marca 2019 r.

- 20 Pismem z dnia 16 lipca 2019 r. mBank odpowiedział na powyższą reklamację, wskazując, że umowa kredytu zawarta przez strony jest zgodna z prawem, ważna i nie zawiera niedozwolonych postanowień umownych.
- 21 W dniu 31 lipca 2019 r. SM i KM wystąpili do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Polska), będącego sądem odsyłającym, z wnioskiem o zawezwanie do próby ugodowej zmierzającej do zapłaty przez mBank kwot, o których mowa w pkt 19 niniejszego wyroku.
- 22 W dniu 4 grudnia 2019 r. mBank wniósł odpowiedź na ten wniosek, wskazując, że nie widzi możliwości zawarcia ugody.
- 23 W dniu 13 grudnia 2019 r. na posiedzeniu jawnym, na którym przedstawiciel mBanku nie był obecny, SM i KM stawili się przed sądem odsyłającym oraz podtrzymali swój wniosek. Sąd ten stwierdził zatem, że do zawarcia ugody nie doszło i zarządził kwestię zawezwania do próby ugodowej za zakończoną.
- 24 W dniu 10 sierpnia 2020 r. SM i KM wskazali, że wyrażają zgodę na uznanie umowy kredytu za nieważną w całości, uznają nieważność umowy kredytu za korzystną dla siebie i akceptują skutki nieważności umowy, w tym skutki prawne i finansowe.
- 25 Po tym, jak sąd odsyłający poinformował SM i KM o skutkach umowy kredytu, ci ostatni na rozprawie, która odbyła się w dniu 27 października 2020 r. przed tym sądem, oświadczyli, że rozumieją te konsekwencje i zgodzili się na stwierdzenie nieważności tej umowy.
- 26 Sąd ten stwierdza, że klauzule przeliczeniowe zawarte w umowie kredytu są nieuczciwe i że umowa ta nie mogłaby pozostać w mocy, gdyby warunki te zostały uznane za nieważne.
- 27 W świetle orzecznictwa Trybunału dotyczącego dyrektywy 93/13 sąd odsyłający zauważa, że w zakresie, w jakim nieważność nieuczciwych warunków pociąga za sobą uznanie umowy kredytu za nieważną w całości, konsekwencją tego uznania za nieważną jest to, że strony umowy dysponują wzajemnymi wierzytelnościami z tytułu zwrotu równowartości wszystkich nienależnie zapłaconych kwot w wykonaniu tej umowy.

- 28 Sąd odsyłający wyjaśnia, że wykładnia prawa polskiego dotycząca skutków braku wiążącego charakteru niedozwolonych postanowień umownych uchodziła za ugruntowaną do czasu wydania uchwały przez Sąd Najwyższy (Polska) w dniu 7 maja 2021 r.
- 29 Zdaniem sądu odsyłającego w tej uchwale Sąd Najwyższy uznał, że wykładnia, zgodnie z którą sądy polskie są zobowiązane do zbadania z urzędu ewentualnego istnienia nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich i stwierdzenia bezwzględnej nieważności tych warunków, nie jest zgodna z orzecznictwem Trybunału, zgodnie z którym konsument może wyrazić zgodę na stosowanie nieuczciwych warunków. Po pierwsze bowiem, w zakresie, w jakim w tego rodzaju przypadku dany nieuczciwy warunek wywołuje w pełni skutki, sankcją, którą należy zastosować, nie jest bezwzględna nieważność tego warunku, lecz raczej jego „bezskuteczność zawieszona”. Po drugie, Sąd Najwyższy stwierdził, że w zakresie, w jakim w przypadku stwierdzenia nieważności umowy kredytu zawierającej nieuczciwy warunek dany przedsiębiorca ma prawo żądać zwrotu pożyczonego kapitału, należy przyznać mu również prawo powołania się na brak związania tym warunkiem i wynikające z bezskuteczności stwierdzenie nieważności tej umowy.
- 30 Sąd odsyłający ma wątpliwości co do zgodności pojęcia „bezskuteczności zawieszonyj” z dyrektywą 93/13. Sąd ten wyjaśnia, że pojęcie to oznacza, iż dana czynność pozostaje ważna, lecz jest bezskuteczna do czasu wyrażenia w danym wypadku zgody przez konsumenta. Tymczasem z orzecznictwa Trybunału wynika, że nieuczciwy warunek należy uznać za nigdy nieistniejący i że sąd krajowy powinien wyciągnąć wszelkie konsekwencje z bezskuteczności warunku umownego, którego nieuczciwy charakter został stwierdzony, nie czekając na oświadczenie konsumenta w tym zakresie.
- 31 Ponadto sąd odsyłający podkreśla, że z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r. wynika, iż nieuczciwy warunek pozostaje w stanie „zawieszenia” aż do chwili złożenia przez konsumenta sformalizowanego oświadczenia, w którym oświadcza on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie tego warunku w mocy, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, iż nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność umowy, której stanowi część, a z drugiej strony skutków tej nieważności, i po trzecie, wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną (zwane dalej „sformalizowanym oświadczeniem”). Zdaniem sądu odsyłającego obowiązek złożenia takiego oświadczenia jednak nie wynika ani z dyrektywy 93/13, ani z orzecznictwa Trybunału. Sąd odsyłający wnioskuje z tego, że uzależnienie możliwości stosowania art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 od złożenia sformalizowanego oświadczenia narusza ten przepis.
- 32 Sąd odsyłający podkreśla również, że dopóki trwa stan zawieszenia umowy, dopóty dany przedsiębiorca nie może żądać wykonania świadczeń

uzgodnionych w tej umowie, w związku z czym termin przedawnienia nie może rozpocząć biegu w stosunku do niego.

- 33 Ponadto zdaniem tego sądu, w przypadku gdy konsument występuje z pozasądowym żądaniem uznania nieważności nieuczciwego warunku, przedsiębiorca nie jest w stanie sprawdzić, czy konsument ten został poinformowany o przysługujących mu prawach i konsekwencjach uznania nieważności tego warunku. Tymczasem chwila, w której konsument wystąpił z żądaniem uznania nieważności i oświadczył, że jest świadomy swoich praw, a także skutków uznania nieważności nieuczciwego warunku, jest istotna, ponieważ określa początek biegu terminu przedawnienia roszczeń restytucyjnych wierzyciela, możliwość ich wymagalności i ich potrącenia.
- 34 Sąd odsyłający ma wątpliwości co do wykładni prawa polskiego przyjętej przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 maja 2021 r., zgodnie z którą termin przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy o zwrot przez konsumenta świadczenia otrzymanego przez tego ostatniego z powodu uznania umowy za nieważną rozpoczyna bieg dopiero w dacie, w której konsument złoży sformalizowane oświadczenie, ponieważ owa wykładnia jest sprzeczna z zasadą skuteczności.
- 35 Sąd odsyłający zauważa, że zgodnie z tą wykładnią, jeżeli konsument nie złoży sformalizowanego oświadczenia, roszczenie to nigdy nie ulegnie przedawnieniu. Co więcej, nawet jeśli konsument złoży takie oświadczenie, lecz przedsiębiorca zaprzecza, by stanowiło ono „wyraźne oświadczenie konsumenta potwierdzające otrzymanie wyczerpującej informacji”, jak tego wymaga Sąd Najwyższy, i utrzymuje w konsekwencji, że nie wywołało ono żadnych skutków, termin przedawnienia rzeczowego roszczenia nie rozpoczyna biegu.
- 36 Sąd odsyłający uważa, że taka wykładnia stawia przedsiębiorcę w lepszej sytuacji prawnej niż konsumenta, ponieważ termin przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy rozpoczyna bieg zawsze później niż termin przedawnienia roszczenia konsumenta. Termin ten rozpoczynałby bieg później również w stosunku do roszczenia banku w przypadku nieważności umowy niezawierającej nieuczciwych warunków, w związku z czym naruszona zostałaby zasada równoważności. Ponadto sąd uważa, że fakt, iż przedsiębiorca znajduje się w tak dogodnej sytuacji prawnej, narusza także zasadę skuteczności i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, skoro w ten sposób przedsiębiorca będący autorem umowy zawierającej nieuczciwe warunki uzyskuje de facto gwarancję, że jego roszczenie nie ulegnie przedawnieniu, jeśli uprzednio konsument wyraźnie nie poinformuje go, że zdaje sobie sprawę z zawarcia w umowie nieuczciwych warunków i z wynikających z tego skutków prawnych.

- 37 Sąd odsyłający uważa, że datą, od której rozpoczyna się bieg terminu przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy, powinien być najpóźniej dzień, w którym otrzymuje on pierwsze pismo konsumenta powołujące się na nieważność umowy lub istnienie nieuczciwych warunków. W takim przypadku przedsiębiorca powinien zrozumieć, że konsument jest świadomy skutków nieważności tej umowy i je akceptuje.
- 38 Sąd ten uważa nawet, że zgodnie z ogólną zasadą bieg terminu przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy powinien rozpocząć się od dnia, w którym wykona on swoje świadczenie, lub od nieco późniejszej daty. W tym względzie podnosi on, że z uwagi na poziom jego wiedzy eksperckiej można uznać, iż bank, który sporządza umowę zawierającą nieuczciwe warunki, powinien od początku wiedzieć, że umowa ta zawiera takie warunki i że pociąga to za sobą zwrot wzajemnych świadczeń przewidzianych w tej umowie. Sąd ten dodaje, że w dniu 27 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Polska) orzekł już w sprawie, w której mBank był jedną ze stron, że postanowienie takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym jest niedozwolone. Wywodzi on z tego, że przyznanie, iż termin przedawnienia roszczenia banku o zwrot pożyczonego kapitału rozpoczyna bieg dopiero od dnia, w którym dany konsument złoży sformalizowane oświadczenie, oznacza nie tylko akceptację niedozwolonego zachowania przedsiębiorcy, lecz również zachęcenie go do takiego zachowania z naruszeniem dyrektywy 93/13.
- 39 Sąd odsyłający zauważa, że część polskich sądów przyznaje, iż wykładnia przyjęta przez Sąd Najwyższy skutkuje tym, że wierzytelność konsumenta wobec banku staje się wymagalna dopiero po tym, jak konsument w sposób dobrowolny i świadomy wyrazi zgodę na uznanie umowy za nieważną.
- 40 Tak więc, gdyby wykładnia ta została przyjęta, oznaczałoby to zdaniem sądu odsyłającego, że nawet gdyby konsument zwrócił się wcześniej do banku o zwrot nienależnie zapłaconych kwot ze względu na nieważność zawartej z nim umowy, jego wierzytelność nie byłaby wymagalna, w związku z czym byłby on w stanie dochodzić odsetek za zwłokę według ustawowej stopy procentowej dopiero od dnia złożenia takiego oświadczenia. Tymczasem zdaniem tego sądu uzależnienie wykonania uprawnienia konsumenta do żądania odsetek za opóźnienie od spełnienia nowej przesłanki narusza zasadę równoważności, ponieważ zgodnie z ogólnymi zasadami polskiego prawa cywilnego roszczenie bezterminowe staje się wymagalne po wezwaniu do zapłaty. Poza tym, że wspomniana wykładnia byłaby sprzeczna z orzecznictwem Trybunału, sprzyjałaby ona zachowaniu przedsiębiorcy polegającemu na celowym opóźnianiu spłaty wierzytelności konsumenta i wydłużeniu w ten sposób czasu trwania danego postępowania sądowego.

- 41 Wreszcie sąd odsyłający wyjaśnia, że zgodnie z wykładnią Sądu Najwyższego wierzytelność konsumenta z tytułu zwrotu płatności dokonanych na podstawie nieważnej umowy kredytu z tego względu, że zawiera ona nieuczciwe warunki, powinna zostać obniżona o wysokość odsetek od kapitału, które konsument musiałby zapłacić danemu bankowi, gdyby hipotetycznie umowa kredytu była ważna. Sąd ten zastanawia się, czy dyrektywa 93/13 oraz zasady skuteczności i równoważności pozwalają na ograniczenie w ten sposób wytoczonego przez konsumenta powództwa o zwrot.
- 42 W tym względzie sąd odsyłający wskazuje, że konieczność takiego obniżenia należności konsumenta wynika z tego, iż zwrócenie konsumentowi wszystkich świadczeń w pełnej wysokości oznaczałoby bezpodstawne wzbogacenie konsumenta. Uważa on jednak, że wykładnia ta jest sprzeczna z zasadą równoważności, ponieważ ogranicza prawo konsumenta do zwrotu kwot, które nienależnie zapłacił bankowi, podczas gdy bank ten może żądać zwrotu całości nienależnych świadczeń wykonanych na rzecz tego konsumenta.
- 43 Ponadto taka wykładnia byłaby również sprzeczna z zasadą skuteczności. Sąd odsyłający uważa, że taka interpretacja, po pierwsze, narusza tę zasadę w taki sam sposób, jak gdyby bankom przysługiwało prawo dochodzenia roszczeń od konsumentów z tytułu korzystania z kapitału pozaumownego, a po drugie, jest podobna do ograniczenia czasowego roszczenia konsumenta o zwrot, które byłoby sprzeczne z dyrektywą 93/13 w świetle wyroku z dnia 21 grudnia 2016 r., *Gutiérrez Naranjo i in.* (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980).
- 44 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:
- „Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] oraz zasady skuteczności i równoważności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą w przypadku zawarcia w umowie nieuczciwego warunku, bez którego umowa ta nie może być wykonywana:
- 1) umowa ta staje się trwale bezskuteczna (nieważna) z mocą wsteczną od chwili jej zawarcia dopiero po złożeniu przez konsumenta oświadczenia, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy nieuczciwego warunku, jest świadomy konsekwencji nieważności umowy i wyraża zgodę na nieważność umowy;
 - 2) bieg terminu przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy o zwrot świadczeń nienależnych spełnionych na podstawie umowy rozpoczyna się dopiero od daty, w której konsument złożył oświadczenie wskazane w punkcie 1, nawet jeżeli uprzednio konsument wezwał przedsiębiorcę do zapłaty

[kwot nienależnie uiszczonych na jego rzecz], a także przedsiębiorca mógł wcześniej spodziewać się, że sformułowana przez niego umowa zawiera nieuczciwe warunki;

- 3) konsument może domagać się zapłaty odsetek ustawowych za opóźnienie dopiero od daty, w której złożył oświadczenie wskazane w punkcie 1, nawet jeżeli uprzednio wezwał przedsiębiorcę do [też] zapłaty,
- 4) roszczenie konsumenta o zwrot świadczeń, które spełnił na podstawie nieważnej umowy kredytu (rat kredytu, opłat, prowizji i składek ubezpieczeniowych) powinno zostać obniżone o równowartość odsetek kapitałowych, które przysługiwałyby bankowi, gdyby umowa kredytu była ważna, podczas gdy bank może domagać się zwrotu świadczenia, które spełnił na podstawie tej samej nieważnej umowy kredytu (kapitału kredytu) w pełnej wysokości?”.

W przedmiocie właściwości Trybunału

- 45 mBank podnosi, że pkt 1–3 jedyne pytania prejudycjalnego zmiernają w istocie do uzyskania od Trybunału wykładni przepisów prawa polskiego, co nie należy do jego właściwości.
- 46 W tym względzie mBank podnosi, że wybór sankcji, które należy zastosować w przypadku, gdy umowa nie jest zgodna z dyrektywą 93/13 i w związku z tym nie mogłyby obowiązywać w braku warunku uznanego za nieuczciwy, podlega prawu krajowemu, w związku z czym nie do Trybunału, lecz do sądów krajowych należy dokonanie wykładni i stosowanie tego prawa.
- 47 Należy przypomnieć, że procedura przewidziana w art. 267 TFUE jest instrumentem współpracy pomiędzy Trybunałem i sądami krajowymi, dzięki któremu Trybunał dostarcza sądom krajowym elementów wykładni prawa Unii, które są niezbędne dla rozstrzygnięcia przedstawionych im sporów. W ramach tej współpracy do sądu krajowego – przed którym zawisł spór w postępowaniu głównym i który jako jedyny posiada dokładną wiedzę na temat okoliczności faktycznych leżących u podstaw tego sporu, a także musi przyjąć na siebie odpowiedzialność za mające zapaść orzeczenie sądowe – należy zarówno ocena, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i ocena znaczenia dla sprawy pytań skierowanych do Trybunału. W związku z tym, jeśli postawione pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest w zasadzie zobowiązany do wydania orzeczenia (postanowienie z dnia 16 grudnia 2021 r., Fedasil, C-505/21, EU:C:2021:1049, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 48 W tym względzie należy przypomnieć, że krajowe ramy prawne w zakresie ochrony zagwarantowanej konsumentom przez dyrektywę 93/13 nie mogą

zmienić zakresu i – w związku z tym – istoty tej ochrony, co podważałoby wzmocnienie skuteczności wspomnianej ochrony poprzez przyjęcie jednolitych zasad dotyczących nieuczciwych warunków, które to wzmocnienie było zamiarem prawodawcy Unii Europejskiej, co zostało wskazane w motywie dziesiątym tej dyrektywy [wyrok z dnia 15 czerwca 2023 r., Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną), C-520/21, EU:C:2023:478, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo].

- 49 Ponadto sądy krajowe, stosując prawo krajowe, są zobowiązane dokonywać jego wykładni w najszerszym możliwie zakresie w świetle treści i celu dyrektywy 93/13, tak by osiągnąć przewidziany w niej rezultat, ponieważ wymóg dokonywania wykładni zgodnej obejmuje konieczność zmiany utrwalonego orzecznictwa przez sądy krajowe, jeżeli opiera się ono na interpretacji prawa krajowego, której nie da się pogodzić z celami dyrektywy (wyrok z dnia 4 czerwca 2020 r., Kancelaria Medius, C-495/19, EU:C:2020:431, pkt 47, 50 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 50 W niniejszej sprawie, w zakresie, w jakim pkt 1–3 jedyne pytania prejudycjalne dotyczą wykładni przepisów dyrektywy 93/13, a nie wykładni przepisów krajowych, argument mBanku dotyczący braku właściwości Trybunału należy oddalić.
- 51 Wynika z tego, że Trybunał jest właściwy do udzielenia odpowiedzi na pkt 1–3 jedyne pytania prejudycjalne.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 52 Poprzez pytanie prejudycjalne sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, że umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać:
- stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w drodze którego twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą uznanie wspomnianej umowy za nieważną, a z drugiej – konsekwencji tego uznania nieważności, a po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną;
 - stoją na przeszkodzie temu, aby rekompensata żądana przez danego konsumenta z tytułu zwrotu kwot, które zapłacił on w wykonaniu

rozpatrywanej umowy, została pomniejszona o równowartość odsetek, które ta instytucja bankowa otrzymałaby, gdyby umowa ta pozostała w mocy.

- 53 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przypomnieć, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi, iż nieuczciwe warunki nie są wiążące dla konsumentów. Jak wynika zatem z orzecznictwa, jest to przepis bezwzględnie obowiązujący, który zmierza do zastąpienia ustanowionej przez umowę formalnej równowagi praw i obowiązków stron umowy rzeczywistą równowagą, która przywraca równość stron (wyrok z dnia 17 maja 2018 r., [Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen](#), C-147/16, EU:C:2018:320, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 54 Ponadto w ramach zadań ciążących na sądzie krajowym zgodnie z przepisami dyrektywy 93/13 jest on obowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne mają charakter nieuczciwy, i dokonawszy takiego badania, do zniwelowania braku równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą (wyrok z dnia 17 maja 2018 r., [Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen](#), C-147/16, EU:C:2018:320, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 55 Zgodnie z art. 6 ust. 1 tej dyrektywy sądy odsyłające są zatem zobowiązane do wyłączenia stosowania nieuczciwych warunków umownych, aby nie wywierały one, w braku sprzeciwu konsumenta, wiążących wobec niego skutków (wyrok z dnia 26 marca 2019 r., [Abanca Corporación Bancaria i Bankia](#), C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 56 Jednakże zastrzeżona dla konsumenta możliwość sprzeciwienia się stosowaniu dyrektywy 93/13 nie może być rozumiana w ten sposób, że nakłada na niego, w celu dochodzenia praw, które wywodzi z tej dyrektywy, pozytywny obowiązek powołania się na przepisy tej dyrektywy w drodze sformalizowanego oświadczenia złożonego przed sądem.
- 57 Możliwość ta polega bowiem wyłącznie na pozostawionej konsumentowi, po poinformowaniu go przez sąd krajowy, ewentualności niepodnoszenia nieuczciwego i niewiążącego charakteru warunku umownego, wyrażając w ten sposób dobrowolną i świadomą zgodę na dany warunek umowny (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., [Dziubak](#), C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo). Możliwość podjęcia takiej czynności, która stanowi zrzeczenie się możliwości powołania się na ochronę przewidzianą w dyrektywie 93/13, sama w sobie oznacza, że konsument korzysta od razu z tej ochrony.

- 58 Tak więc, jak wynika z utrwalonego orzecznictwa przypomnianego w pkt 53 i 55 niniejszego wyroku, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 wymaga, aby nieuczciwe warunki nie były wiążące dla konsumentów, przy czym taki skutek nie może zostać zawieszony albo uzależniony od spełnienia przesłanek przewidzianych przez prawo krajowe lub wynikających z orzecznictwa krajowego.
- 59 W związku z tym art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie wykładni prawa krajowego, zgodnie z którą w celu dochodzenia praw, które wywodzi z tej dyrektywy, konsument jest zobowiązany do złożenia przed sądem sformalizowanego oświadczenia.
- 60 Ponadto takiej wykładni sprzeciwia się również przypomniany w pkt 54 i 55 niniejszego wyroku obowiązek wyłączenia stosowania przez sąd krajowy, w razie potrzeby z urzędu, stosowania nieuczciwych warunków umownych, tak aby nie wywierały one wiążących skutków wobec konsumenta, i to nawet w braku stawiennictwa konsumenta (zob. podobnie wyrok z dnia 4 czerwca 2020 r., [Kancelaria Medius](#), C-495/19, EU:C:2020:431, pkt 52).
- 61 Ponadto nałożenie na konsumenta obowiązku złożenia sformalizowanego oświadczenia w celu dochodzenia roszczeń mogłoby podważyć odstraszący skutek, jaki art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 7 ust. 1 tej dyrektywy zamierza przypisać stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunków istniejących w umowach zawieranych przez przedsiębiorcę z konsumentami (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., [Gutiérrez Naranjo i in.](#), C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 63), ponieważ zachęcałoby to przedsiębiorców do odrzucania pozasądowych żądań konsumentów mających na celu stwierdzenie nieważności nieuczciwych warunków, zważywszy, że są oni zobowiązani, w celu dochodzenia swoich praw wynikających ze wspomnianej dyrektywy, do złożenia sformalizowanego oświadczenia przed sądem.
- 62 Ponadto, co się tyczy możliwości obniżenia przez sąd rozpoznający powództwo restytucyjne – w następstwie uznania za nieważną umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, że umowa ta zawiera nieuczciwe warunki, bez których nie może ona dalej obowiązywać – wysokości żądanej przez tego konsumenta rekompensaty z tytułu zwrotu kwot zapłaconych przez niego w wykonaniu tej umowy o równowartość odsetek, które ta instytucja bankowa otrzymałaby, gdyby wspomniana umowa pozostała w mocy, Trybunał orzekł, że w takim kontekście art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie wykładni sądowej prawa państwa członkowskiego, zgodnie z którą wspomniana instytucja bankowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tejże umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę liczonych od dnia

wezwania do zapłaty [zob. podobnie wyrok z dnia 15 czerwca 2023 r., [Bank M. \(Skutki uznania umowy za nieważną\)](#), C-520/21, EU:C:2023:478, pkt 84].

- 63 Z owym zastrzeżeniem dotyczącym ustawowych odsetek za zwłokę Trybunał wyjaśnił, że wykładnia prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy, a tym samym otrzymania wynagrodzenia za korzystanie z tego kapitału przez konsumenta, przyczyniłaby się do wyeliminowania odstraszającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez uznanie za nieważną tej umowy i tym samym zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13 [zob. podobnie wyrok z dnia 15 czerwca 2023 r., [Bank M. \(Skutki uznania umowy za nieważną\)](#), C-520/21, EU:C:2023:478, pkt 76–78].
- 64 W konsekwencji w zakresie, w jakim dyrektywa 93/13 wyklucza możliwość żądania przez instytucję bankową rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania nieważnej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę liczonych od dnia wezwania do zapłaty, dyrektywa ta wyklucza również przyznanie tej instytucji rekompensaty poprzez zmniejszenie rekompensaty żądanej przez danego konsumenta z tytułu zwrotu kwot zapłaconych przez niego w wykonaniu rozpatrywanej umowy do wysokości równowartości odsetek, jakie wspomniana instytucja otrzymałaby, gdyby umowa ta pozostała w mocy.
- 65 W świetle powyższych rozważań art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, iż umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać:
- stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, a z drugiej – konsekwencji tego uznania nieważności, i po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną;
 - stoją na przeszkodzie temu, aby rekompensata żądana przez danego konsumenta z tytułu zwrotu kwot, które zapłacił on w wykonaniu rozpatrywanej umowy, została pomniejszona o równowartość odsetek, które ta instytucja bankowa otrzymałaby, gdyby umowa ta pozostała w mocy.

W przedmiocie kosztów

- 66 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, iż umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać:

- **stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, a z drugiej – konsekwencji tego uznania nieważności, i po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną;**
- **stoją na przeszkodzie temu, aby rekompensata żądana przez danego konsumenta z tytułu zwrotu kwot, które zapłacił on w wykonaniu rozpatrywanej umowy, została pomniejszona o równowartość odsetek, które ta instytucja bankowa otrzymałaby, gdyby umowa ta pozostała w mocy.**

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 7 grudnia 2023 r.

Sekretarz

Prezes izby

A. Calot Escobar

O. Spineanu-Matei